

Az online oktatás könyvtári támogatása a Szegedi Tudományegyetemen

Fülöp Tiffany
SZTE Klebelsberg Könyvtár
tiffany.fulop@ek.szte.hu
ORCID: [0000-0002-2219-8455](https://orcid.org/0000-0002-2219-8455)

Nagy Gyula
SZTE Klebelsberg Könyvtár
gyula.nagy@ek.szte.hu
ORCID: [0000-0002-8391-2851](https://orcid.org/0000-0002-8391-2851)

Fortunately, the forced change to online education required by the pandemic situation did not catch the University of Szeged completely unprepared. Our institution has a long tradition of using electronic teaching materials in various projects and situations. One of the most important tool is the SZTE Repository of Educational Resources, operated by the Klebelsberg Library, which stores almost 4,500 electronic learning material and it has more than 1 million downloads. In the first part of our study, we show our experiences gained during the development and running of the database. In the second part, we would like to talk about the development of an online education platform (<https://edu.ek.szte.hu>). It has launched last year and we presented here our first e-learning course, 'Introduction to library and information science'. This course was previously held-in-person by the library staff to hundreds of students per semester at the university as a general education course. Redesigning the course took several months. During this time, we had to face several technical and education-related issues and questions which gave us the experience and the necessary knowledge about the methods of switching from classroom teaching to online courses.

Keywords: online education, e-learning, e-learning platform, MOOC

Bevezető

A Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtára már régóta zászlajára tűzte az online oktatás támogatása iránti erős elköteleződést, legutóbb minderről a 2018-as Networkshopon számoltunk be¹. Mindezt figyelembe véve a 2020-ban megjelenő COVID világjárvány szerencsére nem érte teljesen felkészületlenül intézményünket ezen a téren. A korábban elindult fejlesztések egy stabil alapot adtak az ilyen formán megnövekvő igények kiszolgálásához is. Elmondható, hogy a normális üzemmenetet kiszolgáló működési környezet mellett a járvány egy sürgető helyzetet teremtett, amely igen termékenyen hatott a SZTE Klebelsberg Könyvtár egyetemi oktatást kiszolgáló online szolgáltatásainak továbbfejlesztésére.

1 Nagy, Gyula. A Könyvtárak Szerepe a Digitális És Elektronikus Tananyagok Archiválásában. NETWORKSHOP 2018 Konferenciakiadvány (2018): 91–97.
<https://doi.org/10.31915/nws.2018.13>

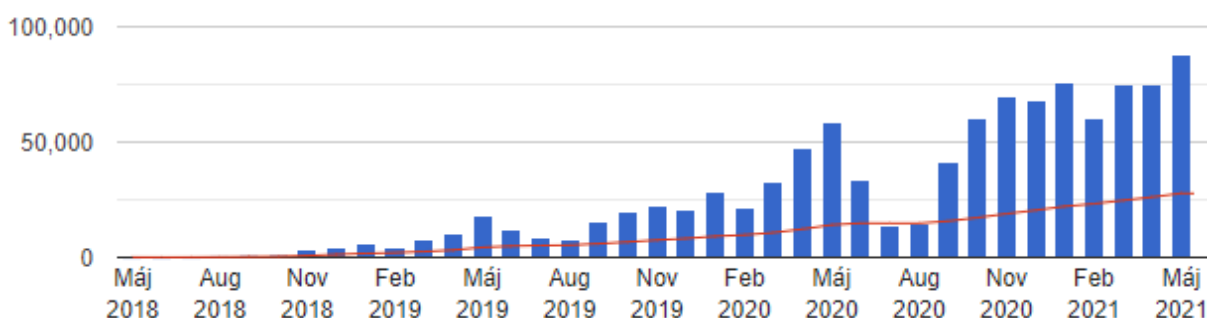
Mostanra mindenek egyik zászlóshajójává vált a Szegedi Tudományegyetemen a könyvtár által üzemeltetett SZTE Elektronikus Tananyag Archívum², amely 4500-at megközelítő elektronikus tananyagot tárol, a mindezekre vonatkozó letöltésszám pedig meghaladja az 1 milliós értéket. Az impresszív eredményeken túl tanulmányunkban a rendszer kialakítása és üzemeltetése kapcsán szerzett tapasztalatainkról számolunk be.

Írásunk második részében a könyvtárunkban a tavalyi évben elindult online oktatási platform (<https://edu.ek.szte.hu>) létrehozásáról és az itt megszülető első e-learning tananyagról (*Könyvtár- és informatikai alapismeretek*) szeretnénk beszámolni. Jelen konferenciakötetben munkatársaink a már elkészült digitális kurzus első tanéves oktatási tapasztalatairól is beszámolnak. Saját tanulmányunkban elsősorban a fejlesztési folyamatra fókuszálunk.

A kurzust korábban a könyvtár munkatársai tantermi keretek között oktatták az egyetemen, szemeszterenként több száz hallgatóval, általánosan művelő kurzusként. A kurzus átalakítása több hónapos folyamatot jelentett, melynek során számos technikai és oktatással kapcsolatos kérdést végigjártunk, így az online formába történő átültetés mikéntje és tapasztalatai komoly tanulságokkal szolgáltak. Egy korábban elnyert, EFOP 3.4.3-as pályázat egyik projektvállalása miatt már a tervezés fázisában ért bennünket a kitörő pandémia, mivel ekkor már dolgoztunk a digitális kurzus létrehozásán. Mindez az elképzelés igen sürgetővé vált akkor, amikor a személyes óratartás ellehetetlenült, továbbá a könyvtári szolgáltatások egy jelentős része – így a könyvtár jelenléti használatának megtapasztalása is – elérhetetlenné vált a hallgatók számára.

A könyvtár szerepe online oktatás támogatásában

Az SZTE Elektronikus Tananyag Archívum 2018 őszén indult el, ahogyan az 1. ábrán látszik, egyre növekvő népszerűsége tett szert a közönség körében, a tavaly őszi időszaktól kezdődően a tananyagok havi letöltési száma folyamatosan és stabilan a 60-90 ezres nagyságrendben mozgott.

1. ábra Az SZTE Elektronikus Tananyag Archívum látogatottsági adatai

Az archívum folyamatosan gyarapodott ebben az időszakban is, ahogyan a tartalmi fejlődés várhatóan a jövőben sem fog megállni. Gyűjtőkörbe tartozik minden oktatással kapcsolatos anyag és ezekhez kapcsolódó segédanyag: online oktatási csomagok (bármely e-learning és MOOC keretrendszerekből archivált oktatási csomag); jegyzetek, tankönyvek; prezentációk; oktatási témájú képi tartalmak; oktatóvideók

² SZTE Elektronikus Tananyag Archívum. Hozzáférés: 2021.05.30. <http://eta.bibl.u-szeged.hu>

és előadások felvételei; oktatási témájú audiófájlok és előadások hangfelvételei; útmutatók (oktatáshoz kapcsolódó tájékoztató anyagok, kurzusleírások, tanmenetek); önálló tanítási erőforrások; tanulási objektumok; tanulást segítő dokumentumok; feljegyzések előadásokról; handoutok; kötelező olvasmányok; gyakorlófeladatok; tesztek; vizsgakérdések.

Az archívum fő előnyei közé tartozik, hogy nincs feltöltési méretkorlát, nincs fájl típusbeli megkötés, bármennyi anyag feltölthető, a tananyagok szakszerű metaadatolást kapnak, és a könyvtárosok elvégzik a részletes szakterületi besorolást is. Ilyen módon biztosítva van az elektronikus tananyagok hosszú távú archiválása a teljes egyetemre nézve, amely egyúttal több fajta hozzáférési szinten valósulhat meg. Lehetőség van bizonyos anyagok esetében a tananyagok EduID-val való hozzáférési szintre való korlátozására. Az adatbázis felhasználóbarát kezelését részletesen kidolgozott útmutatókkal, súgóanyagokkal, oktatóvideókkal és professzionális támogató ügyfélszolgálat biztosításával segítjük, mind a hallgatói, mind az oktatói, tananyagfeltöltői irányokba. Az elektronikus tananyag repozitórium egy meglévő, jól bejártatott ökoszisztémába illeszkedik, hiszen a Contenta repozitóriumrendszer³ része, tételei a repozitóriumok közös keresőjében⁴ is megtalálhatóak.

Az adatbázis népszerűségének különösen jót tett, hogy az egyetemen futó, elektronikus tananyagfejlesztést célzó EFOP pályázatok keretében elkészült tananyagokat az ETA-ba kell feltöltenie (validálás) a készítőknél. Egy célzott projekt keretében a könyvtár munkatársai elvégezték a teljes egyetemi e-tananyagportfólió felderítését és begyűjtését az egyes tanszéki, intézeti, kari oldalokról, hogy ezek egységes felületen, egy helyen váljanak elérhetővé, egyúttal jelentős tartalomnövekedést biztosítva az adatbázis számára. Az adatbázis használata természetesen beépült a könyvtár különböző felhasználóképzéseibe is, továbbá Youtube információs-népszerűsítő videó is készült az archívumról⁵.

A pandémia alatt folyamatos híradásokban számoltunk be az archívum lehetőségeiről és az összes többi hiánypótló online könyvtári szolgáltatásról a központi egyetemi honlapon, a Coospace tanulmányi rendszer megfelelő szinterein, a könyvtár saját honlapján és Facebook oldalán. Az adatbázis jelenleg körülbelül 1 terabájtnyi tananyagot tárol és szolgáltat, típusok szerint a 2. ábrán látható megoszlás alapján.

3 Contenta repozitóriumok. Hozzáférés: 2021.05.30. <http://contenta.bibl.u-szeged.hu>

4 SZTE Klebelsberg Könyvtár Repozitóriumok közös keresője. Hozzáférés: 2021.05.30. <https://contentas.bibl.u-szeged.hu>

5 Az SZTE Elektronikus Tananyag Archívum (ETA) használata. Hozzáférés: 2021.05.30. <https://youtu.be/dVEuqoPYeSw>

2. ábra Elektronikus tananyagok megoszlása tananyagtípus és fájltypus szerint az SZTE ETA-ban

A digitális kurzus kivitelezésének előkészítése

Az első lépés a keretrendszer kiválasztása volt. Lehetőségként felmerült az eXeLearning⁶ szoftvereszköz használata, de viszonylag gyorsan elvetésre került. Ez egy kompakt szerzői környezetet biztosít a készítőknél, ahol nincs szükség jelentős fejlesztői ismeretekre, azonban megjelenését tekintve viszonylag azonos sémára épül fel a segítségével elkészített tananyag, melynek online elérhetővé tételét maga az eszköz nem biztosítja.

Ezután még két további opciót vizsgáltunk meg: az egyik a Moodle⁷ e-learning keretrendszer volt, amely egy olyan – a tanulás szervezését segítő – tartalomkezelő rendszer (CMS – Content Management System), mely jellegéből fakadóan nem csak a tananyag elkészítéséhez, hanem az oktatásszervezés különféle aspektusaihoz is alkalmas eszközt biztosít. A rendszer inkább az online szerveződő tanítás interaktív, folyamatos kapcsolódását támogatja, melynek működtetése sok igényt támaszt, és aminek egy jelentős része kihasználatlan maradt volna a részünkről.

A következő opció egy MOOC⁸ (Massive Open Online Course) jellegű, vagyis egy olyan online kurzus létrehozása volt, amely alapvetően nyílt hozzáférésű, ingyenes, ezáltal tulajdonképpen bárki szabadon elvégezheti. Az ilyenfajta szabadság mellett kényelmes és rugalmas hozzáférést biztosít a felhasználók számára. Mindenki a saját tempójában végezheti a kurzust, az elsajátítást pedig vizuális elemek és önellenőrző tesztek segítik. A MOOC-megközelítés jelenleg nemzetközileg is kedvelt irányvonalát jelenti az online tanulásnak. Az ilyenformán szervezett tananyag emiatt nagyobb hatékonysággal kecsegtetett, hiszen sokan használják és ismerik az általában bevett és alkalmazott módszereit. További előnye volt számunkra a nagy létszám vonatkozásában, hogy kevesebb egyéni revíziót igényel, a tananyag elsajátítása önállóságot ad a hallgatóknak a tanulásra, így a mi céljainknak is jobban megfelelt.

Az e-tananyag csomag kivitelezése a technikai oldaltól tekintve egy komplett weboldal elkészítését jelentette, amely a WordPress tartalomkezelő rendszer segítségével lett létrehozva. Az így kialakított felület jelenleg az SZTE Klebelsberg Könyvtár e-tananyag

6 eXe eXeLearning. Hozzáférés: 2021.05.30. www.exelearning.org

7 Moodle - Open-source learning platform. Hozzáférés: 2021.05.30. www.moodle.org

8 Kokas, Károly. 2013. Könyvtárak a Rubiconnál. EDUCATIO 22 (3): 363–376. Hozzáférés: 2021.05.30. <http://www.edu-online.eu/hu/letoltes.php?fid=tartalomSOR/2287>

portáljaként (<https://edu.ek.szte.hu>) funkcionál, ahol azóta már nem csak az írásunkban most bemutatott digitális kurzus, hanem néhány további, szintén a könyvtár által, a KDS-K pályázat⁹ keretében készített komplex online oktatóanyag (Klebsberg Kuno élete és munkássága, Egyetem Szegeden, Szegedi tudósok hálózatban) is megtalálható¹⁰.

A weboldal környezetének létrehozása után egy olyan bővítményt telepítettünk, amely kialakítja és támogatja a MOOC típusú anyagok szolgáltatását: a kurzushasználati beállításokat, a leckék megfelelő felépítését (olvasóleckék és oktatóvideók, ráfordítási idő és haladási irány) és az önellenőrző kérdéseket. A telepített bővítmény a LearnPress – WordPress LMS Plugin¹¹.

A digitális kurzus tartalmának létrehozása

A tartalmat tekintve fontos volt az említett struktúra megléte, miszerint óraanyagokra és ellenőrzőkérdésekre van szükség. A jelenlegi kurzus tartalmi elemeit figyelembe véve egyrészt olvasóleckék készültek, amiknél cél volt a jól strukturált, médiaelemekkel ellátott modern oldalak kialakítása. Nagy hangsúlyt fektettünk az aktív (lenyíló, kattintható) eszközök és a grafikai elemek felhasználására, amik vezetnek a diákok figyelmét és segítik a tanulást. Emellett prioritást jelentettek még az audiovizuális tartalmak, oktatóvideók is, ahol elsődlegesen gyakorlati ismeretek kerültek bemutatásra, narrációval ellátott képernyőfelvételek formájában. Ezeket utólag a videóban megjelenő kiemelésekkel tettük színesebbé, könnyebben használhatóvá.

A tananyag létrehozása egy több hónapon keresztül tartó projekt volt sok résztvevővel, aminek a koordinálása is nagy munkát igényelt. Az első megbeszélések a kurzus tartalmi újragondolásáról és a MOOC típusú anyagok jellegzetességeivel történő ismerkedésről szóltak. Nagyrészt ugyanazok a kollégák készítették el az online anyagokat, akik a korábbi, hagyományos előadásokat is tartották, azonban a digitális kurzus sokkal több szabadságot és lehetőséget biztosított számukra is. Néhány esetben magunkban is újragondoltuk és újraértékeltek, hogy valójában milyen ismeretekre van szüksége egy egyetemistának a modern könyvtárhasználat során a 21. század második évtizedében ahhoz, hogy minél hatékonyabban tudjon megfelelni a saját szakja által támasztott követelményeknek.

Az új tematika anyagainak elkészítése során bevontunk még néhány, az adott témában jártas munkatársat is. A tematika kialakítása, sorrendiségének megállapítása és a témák felosztása a kollégák között többszöri átgondolás és egyeztetés után nyerte el végleges formáját. Ahhoz, hogy jó struktúrájú tananyagszövegek és forгатókönyvek készüljenek, a kollégáknak meg kellett ismerkedniük az e-learning anyagok speciális struktúrájával: hosszúság, szövegen túli elemek összegyűjtése, plusz tartalmak, kiemelések meghatározása, elkülönítése.

9 KDS-K. Hozzáférés: 2021.05.30. <http://www.oszk.hu/kds-k>

10 Panek, Sándor. Digitális oktatóanyagok és 25 ezer lapnyi régi könyv a Klebsberg Könyvtártól. (2021) Hozzáférés: 2021.06.04. <https://www.delmagyar.hu/kozelet/helyi-kozelet/digitalis-oktatoanyagok-es-25-ezer-lapnyi-regi-konyv-a-klebsberg-konyvtartol-7587817>

11 LearnPress - WordPress LMS Plugin. Hozzáférés: 2021.05.30. <https://hu.wordpress.org/plugins/learnpress>

Először az olvasóleckéket készítettük el. Az elkészült anyagok nyers szövegeit egyik kollégánk lektorálta, majd azok folyamatosan kerültek át a technikai elkészítés fázisába. Amíg az ezért felelős munkatársak a tartalmat állították elő, párhuzamosan létrehoztuk a technikai környezetet: telepítettük a WordPress keretrendszert, kialakítottuk a honlap megjelenését, majd felkerült és konfigurálva lett a LearnPress bővítmény. Egy-egy olvasólecke kinézetének kialakításához a bővítmény az ingyenes szolgáltatásai között egy egyszerű szövegszerkesztőt kínál csak fel, ami nem alkalmas arra, hogy a tartalmat aktív elemekkel lássuk el. Ezért az első beérkező anyagokon kialakítottuk az olvasóleckék sablonját: létrehoztunk egy dizájnt és leprogramoztuk a grafikai, aktív elemeket W3.CSS nyelven. Ezután elkezdődött az elkészült nyers szövegek adaptálása a LearnPress bővítmény megfelelő aloldalaira.

Amíg az olvasóleckék technikai véglegesítése zajlott, a kollégák elkezdtek dolgozni az oktatóvideókkal. Akik vállalták, azok saját maguk készítették el a videóleckék nyers felvételeit, amely munkához sokszor saját felszerelést használtak, hiszen többen a járvány miatt otthonról dolgoztak. Ehhez a feladathoz tulajdonképpen egy képernyőfelvevő programra és egy mikrofonra volt szükség, hiszen az oktatóvideókat azzal tudtuk igazán felhasználóbaráttá tenni, hogy folyamatos hangos kommentár és plusz szöveges-grafikai információk egészítették ki a rögzített képernyőképet, ezzel is segítve a diákokat a megértésében. Az ilyen módon elkészített nyers felvételek ezután még további utómunkára szorultak.

A munkatársak másik felével közösen dolgoztunk a felvételek elkészítésén, ők megírták a forgatókönyvet, ami alapján a könyvtár által beszerzett Camtasia¹² képernyőfelvevő és videóvágó programmal elkészítettük a videóanyagokat. A program komoly effekt és animációs lehetőségeket biztosít, így a videók a vágás után kaptak egy-egy felvezető és lezáró animációt, részegységekre bontottuk őket (3-8 perc) és fejezetcímekkel, magyarázó szövegekkel, figyelmet irányító effektekkel (nagyítások, kiemelés) lettek ellátva.

12 Camtasia: Screen Recorder & Video Editor. Hozzáférés: 2021.05.30.
www.techsmith.com/video-editor.html

Search courses content

Könyvtár- és informatikai alapismeretek

11) Repozitóriumok

- Olasólecke: Mi az a repozitórium? 25 perc Nylvános
- Videólecke: A Contenta 11 perc Nylvános

12) Szakirodalom Kezelése

- Olasólecke: Bevezetés a tudományos íráshoz 05 perc Nylvános
- Videólecke: A tudományos írás alapjai 07 perc Nylvános
- Olasólecke: Szakirodalom gyűjtése 20 perc Nylvános
- Olasólecke: Hivatkozás a felhasznált irodalomra 20 perc Nylvános
- Videólecke: Zotero hivatkozás-kezelő használata 1. 02 perc Nylvános
- Videólecke: Zotero hivatkozás-kezelő használata 2. 07 perc Nylvános
- Videólecke: Zotero hivatkozás-kezelő használata 3. 06 perc Nylvános

13) Médiatárak És Közösségi Tartalomfejlesztés

- Olasólecke: Médiatárak: a Nava és a Videotarium 10 perc Nylvános
- Olasólecke: Közösségi tartalomfejlesztés: Hungaricana, Kötérkép, Fortepan 10 perc Nylvános

Mi az a repozitórium?

Ebben a témakörben a repozitóriumokkal fogunk részletetbe menően megismerkedni.

Mindezek során két nagyobb témát fogunk körbejárni.

A repozitóriumokról

Mik ezek, mit tudnak és egyáltalán hogyan jöttek létre?

Konkrét példák

Melyik magyar és hazai változatait érdemes használni?

Fontos

A szövegben csillaggal jelölt fogalmakat felugró ablakban olvashatja, illetve ebből az anyagból is visszakeresheti a kurzushoz kapcsolódó fogalomtárban, s ott olvashatja az adott fogalom, szakszó részletesebb magyarázatát!

A repozitóriumokról

A hagyományos értelemben vett könyvtári információszerezés, mely elsősorban a helybenhasználatra és a kölcsönzésre alapult.

Előző

Következő

3. ábra Képernyőkép a 'Könyvtár- és informatikai alapismeretek' c. digitális kurzusról

Az e-tananyag véglegesítése és az ellenőrző kérdések

Az elkészült olvasóleckék és oktatóvideók első körös utóellenőrzését az anyagok készítőire bíztuk. A kész órák végleges formáját látva így az is előfordult, hogy további ötletek merültek fel a bővítést, javítást illetően. Ezután, utolsó lépésként egy, addig a projektben részt nem vevő kolléga külsős szemmel is megnézte az anyagokat, hogy azok biztosan logikusak, jól érthetőek legyenek. Az ellenőrző kérdések például többször korrigálásra kerültek, mert fontos célnak tekintettük, hogy az olvasott és látott anyag minden fontosabb aspektusára rákérdezzenek. Ezek az igaz-hamis valamint az egy- és többválasztós kérdéstípusokba tartoznak, ahogy egy példa alapján látható is a 4. ábrán.

9) Ellenőrző kérdések

Kérdés: 1/14

TESZT BEFEJZÉSE

3. Mi az az OCR?

egy e-könyv formátum

egy e-könyv szerkesztésére alkalmas szoftver

egy eljárás, amely során a beszkenelt gépelt vagy kézzel írt dokumentumot átalakítjuk digitális, elektronikus formátummá, szöveggé

4. ábra Példa egy ellenőrző kérdésre

Összegzés

Az SZTE Elektronikus Tananyag Archívum hiánypótló szerepet töltött be egyetemünkön a járványidőszak alatt, a kidolgozott modell jól vizsgázott és nagy népszerűsége tett szert. Segítségével a könyvtár valóban be tudta tölteni oktatástámogató szerepét az online oktatás során is. Az adatbázis várhatóan a járványidőszak után is szerves részét fogja képezni a Szegedi Tudományegyetem online oktatási ökoszisztémájának, hiszen a könyvtár által ez a forrás vált az egyik legnagyobb, központi elektronikus tananyag lelőhellyé az egyetemen.

Az írás második felében ismertetett elektronikus tananyagfejlesztés intézményünk életében egy igazán komplex projektet jelentett, amely folyamat tapasztalataival sokat gyarapodott könyvtárunk a kurzus elkészítése során, amely azóta további online tananyagok elkészítésére motivált minket. Az ismertetett digitális kurzus kivitelezési munkálatai a tavaly nyári időszakban zajlottak, így az ősszel induló, rendhagyó, online oktatásra alapuló szemeszterben már az e-kurzus keretein belül sajátíthatták el a könyvtárhasználathoz szükséges tudást a hallgatók. A felületet több száz fő használta nagy megelégedéssel, melynek tapasztalatairól munkatársaink a korábban említett, kapcsolódó Networkshop előadásban számoltak be.